

Література

1. Ананьева Н. Е. История и диалектология польского языка: учебник. Москва: Изд-во МГУ, 1994. 301 с.
2. Бріцина О. Сучасні аспекти методики збирання народної прози. *Народна творчість та етнографія*. Київ, 2003. № 3. С. 24–34.
3. Вовчак А., Довгалюк І. Програма підготовки й проведення фольклористичної експедиційної практики. Львів: ЛДУ, 2010. 23 с.
4. Глушко М. Методика польового етнографічного дослідження: навчальний посібник. Львів, 2008. 288 с.
5. Данилюк А., Купчинський О. Методичні поради та питальник для збирачів пам'яток етнографії, фольклору і топонімії. Львів, 1989. 10 с.
6. Михальчук О. І. Географічна термінологія в мікротопонімії Підгір'я. *Мовознавство*. 1997. № 2–3. С. 29–35.
7. Отин Е. С. Из топонимии Славянского района. *Слово и время*: сборник научно-методических статей в честь профессора О. Е. Ольшанского. Славянск: СГПИ, 1997. С. 41–57.
8. Павленко С. Мікротопоніми Чернігово-Сіверщини. Чернігів: ПАТ ПВК «Десна», 2013. 600 с.
9. Програма, запитальники та методичні поради дослідникам народної культури України / упор.: Л. Орел, К. Міщенко. Київ: ІСДО, 1995. 232 с.
10. Ткаченко Е. Н. Взаимодействие гидронимов и ойконимов (в бассейне реки Казенный Торец). *Філологічні студії*. Донецьк: ДонДУ, 2003. С. 58–62.
11. Фольклористика: Програма та методичні рекомендації до проведення фольклорної практики студентів філологічного факультету / укл.: Л. Дунаєвська, Л. Шурко. Київ, 2000. 40 с.
12. Швидкий С. М. Етнокультурна спадщина населення Слобідської України XIX – початку XXI ст. у системі сучасних знань та світоглядних уявлень [монографія]. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2016. 409 с.

Бабенко О.

– кандидат педагогічних наук, директор Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради

Нікітіна Н.

– кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов Донбаського державного педагогічного університету

УДК 37.013.83

АНДРАГОГІКА: НЕПЕРЕРВНА ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА

У статті показано можливість і необхідність реалізації андрагогічного підходу у неперервній професійно-педагогічній підготовці; розкрито потенціал основних положень освіти дорослих у концепції неперервної освіти. Актуалізується питання щодо послідовності, наступності й неперервності освіти як основних детермінант успішного розвитку кожного суспільства. Визначені основні підходи до андрагогіки та її основні завдання.

Ключові слова: андрагогіка, наука, освіта дорослих, концепція неперервної освіти.

Бабенко О.

– кандидат педагогічних наук, директор Славянського педагогічного ліцею Славянського городского совета

Никитина Н.

– кандидат педагогических наук, доцент, заведующая кафедрой иностранных языков Донбасского государственного педагогического университета

АНДРОГОГИКА: БЕСПРЕРЫВНАЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПОДГОТОВКА

В статье раскрыты возможность и необходимость реализации андрогогического подхода в непрерывной профессионально-педагогической подготовке, раскрыт потенциал основных положений образования взрослых в концепции непрерывного образования. Актуализируются вопросы последовательности, поступательности и непрерывности образования как основные детерминанты развития любого общества. Определены основные подходы к андрогогике и её основные задания.

Ключевые слова: андрогогика, наука, образование взрослых, концепция непрерывного образования.

Babenko O.

– Candidate of Science (Theory of Education), Head of Sloviansk Pedagogical Lyceum, Sloviansk Town Council

Nikitina N.

– Candidate of Science (Theory of Education), Associate Professor, Head of Foreign Languages Department, Donbas State Teachers' Training University

ANDRAGOGY: CONTINUOUS VOCATIONAL-PEDAGOGICAL TRAINING

The paper reveals the possibility and necessity of implementing the andragogic approach in the continuous professional-pedagogical training, the potential of the basic provisions of the adult education in the concept of continuous education. The issues of consistency, continuity and succession of education as the main determinants of the development of any society are updated. The main approaches to andragogy and its main objectives are defined.

Key words: andragogy, science, adult education, concept of continuous education.

Постановка проблеми. Необхідність розвитку освіти дорослих в Україні обумовлена динамікою соціального і науково-технічного прогресу, змінами в змісті і характері праці і суспільної діяльності людей, раціонального використання вільного часу. Поворот до освіти дорослих в нашій країні викликаний також запитами ринку праці, головними вимогами якого до фахівця стають компетентність і професіоналізм. На сучасному етапі основою розвитку системи освіти дорослих є неперервна професійна освіта дорослих, яка сприяє швидкій адаптації людей до швидкоплинних умов праці, підвищуючи тим самим їх матеріальний та культурний рівень, стимулюючи розвиток культури та економіки країни загалом.

Створення міжнародних інституцій, організацій, розширення наукових досліджень з проблем освіти дорослих – свідчить, що ця проблема набула світового значення ще й тому, що освіта дорослих, насамперед, спрямована на людину як носія найвищої цінності. На сучасному етапі посилилася динаміка процесів і явищ у навколишньому світі, які треба розуміти, сприймати і адаптуватися до них. Тому

накопичені знання потребують систематизації і структуризації.

Аналіз публікацій. Проблеми неперервної освіти, зокрема, неперервної педагогічної освіти, розглядалися у дослідженнях багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. В. Андрущенко, П. Грицаєнко, К. Корсак, В. Кремень, В. Кушнір, І. Нечитайло, О. Плахотнік, Н. Семенюк, досліджують у контексті методології освіти; В. Зінченко, А. Кузьмінський за критеріями структурно-системного підходу; О. Колесова, О. Мещанінов, О. Мудра, А. Поляков приділяють вагу методичним і освітньо-технологічним аспектам.

Роботи Н. Протасової і А. Кузьмінського присвячені проблемам теорії і практики післядипломної освіти педагогічних кадрів. Питання використання андрагогічного підходу до професійної перепідготовки вчителів гуманітарного профілю розкриті у праці В. Буренко. У дослідженні С. Змійова визначено основні закономірності та етапи становлення андрагогіки як самостійної науки про освіту дорослих; сформульовано об'єкт, предмет, визначено структуру андрагогіки; розроблено основні положення технології навчання дорослих.

Поєднання історико-філософського, культурологічного, дидактичного аналізу з актуальними і гострими проблемами сучасної освіти дорослих свідчить про тривалі пошуки відповідей на це складне явище в умовах інформаційно-технологічного розвитку на початку XXI століття і є актуальною проблемою неперервної педагогічної освіти.

Мета дослідження полягає у розкритті ролі та потенціалу основних положень андрагогіки як науки про освіту дорослих у системі неперервної професійно-педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концепція неперервної освіти нині не тільки не викликає заперечень, а й є однією з провідних у сучасній методології педагогіки. Передвісником її обґрунтування були нормативні документи ЮНЕСКО кінця 60-х – початку 70-х років минулого століття. Саме тоді до наукового обігу вперше вводиться поняття «неперервна освіта» (1968 р.), а після проголошення у 1972 р. фундаментальної доповіді “Learning to be” («Навчатися бути»), створеної за координаційного впливу Е. Фора, неперервна освіта визначається не тільки в якості основного принципу методології освіти, а і як «керівна структура» для запровадження освітніх реформ та педагогічних інновацій у всіх країнах світу. У такий спосіб актуалізується питання щодо послідовності, наступності й неперервності освіти як основних детермінант успішного розвитку кожного суспільства. Основні положення фундаментальної доповіді Генеральної конференції ЮНЕСКО дали поштовх до відповідних наукових розвідок і подальшого розвитку ідей неперервної освіти з урахуванням особливостей і стану освіти в кожній державі.

Створення і функціонування системи неперервної професійно-педагогічної освіти об'єктивно пов'язане з розвитком та ефективністю освіти дорослих, яку в багатьох країнах світу в 60–70-і рр. XX ст. стали вважати умовою соціально-економічної стабільності та перспективою

розвитку суспільства в цілому й особистості зокрема. Саме тоді П. Ленгран висловив думку, що "майбутнє освіти, якщо розглядати її в цілому, і її здатність до відновлення залежать від розвитку освіти дорослих". Серед інших важливих подій, пов'язаних з освітою дорослих, на думку С. Болтівця і Л. Сігаєвої, визначальною є доповідь Міжнародної комісії з розвитку освіти, очолюваної Е. Фором, «Учитися бути: освіта у світі сьогодні і завтра» (1972 рік) і рекомендація ЮНЕСКО «Про розвиток освіти дорослих» (1976 рік), у яких розкрито значення освіти дорослих «як невід'ємної частини загальної системи неперервної освіти і навчання». На V Міжнародній конференції з освіти дорослих 14–18 липня 1997 року в Гамбурзі освіту дорослих названо «ключем до XXI століття». Учасники Гамбурзької конференції відзначили, що в сучасному світі освіта дорослих зазнала істотних змін, а її масштаби значно розширилися.

Концепція неперервної освіти базується на ідеї навчання людини протягом всього її свідомого життя. Причиною прагнення до постійного навчання є, як вважають психологи, властиве людині прагнення до самовдосконалення, до виявлення своїх потенційних можливостей, до досягнення нею визначених цілей, прояву своєї загальнолюдської й особистісної сутності тощо.

Як зазначає дослідник С. Змійов, на сьогодні склалося явне протиріччя між практикою навчання дорослих, яка набула поширення в усьому світі у другій половині ХХ ст., у якій на емпіричному рівні використовувалися інші, ніж у навчанні недорослих, підходи до організації навчання, і теоретичним осмисленням та обґрунтуванням цих підходів. У науці та практиці освіта дорослих набула нагальності необхідності створення і розвитку основ наукової системи, у якій би формулювалися основні закономірності, основні принципи навчання дорослих і їх відмінності від навчання недорослих і яка б дозволила значно підвищити ефективність практичного навчання дорослих [2, с. 90].

Концепція неперервної освіти передбачає більш раціональний розподіл періодів навчання і трудової діяльності людини протягом всього її життя; розподіл навчання на фази первісної (або базової) і наступної (або післябазової) освіти; набуття особистістю необхідних умінь, навичок, знань, компетентностей, якостей, ціннісних орієнтацій в міру виникнення потреби в них. Таким чином, неперервна освіта – це спосіб життєдіяльності людини, процес здобуття нею необхідних знань, набуття умінь, навичок і якостей у міру виникнення потреби в них, що відбувається протягом всього життя людини [4, с. 189].

У сучасних умовах відбувається розширення функцій освіти, зокрема актуалізується переосмислення практики і теоретичного обґрунтування освіти дорослих, розробки закономірностей і принципів, цілей, змісту, форм, методів і засобів навчання дорослих. З цих позицій необхідно висвітлити питання про предмет андрагогічної науки. Як наука, що пізнає й узагальнює практику освіти дорослих, андрагогіка дає

знання, що дозволяють формулювати і реалізовувати основні цілі освіти дорослих. Вона створює теоретичні, методологічні і методичні основи діяльності, яка допомагає дорослим набути загальні і професійні знання, досягнення культури і переглянути життєві принципи. Андрагогіка розглядає освіту в контексті життєвого шляху людини [2, с. 13].

Відомий дослідник з проблем освіти дорослих С. І. Змійов визначає андрагогіку (від грецького «aner», «andros» – дорослий чоловік, зрілий чоловік + «ago» – веду) як науку про навчання дорослих, що обґрунтовує діяльність дорослих, які навчаються і навчають організовувати процес навчання [2, с. 69]. Далі С. І. Змійов доводить, що освіта дорослих – це рух до мети – результату; це процес взаємодії андрагогів з дорослими учнями, дорослих один із одним, організаторів освіти з андрагогами. Разом із тим, освіта дорослих – це гнучкий і динамічний процес адаптації людини до різких змін у суспільстві, включення людини через нові знання у соціально-економічну сферу діяльності з урахуванням її потреб і очікувань; це результат освіти й самоосвіти, який характеризується рівнем готовності особистості до участі у сфері праці, до різних видів соціальної діяльності [2, с. 64].

Взагалі на сьогодні існує декілька підходів до визначення андрагогіки. Перший підхід базується на спростуванні всіх підстав вважати андрагогіку самостійною наукою. Захисники цієї позиції вважають, що навчання і освіта дорослих – галузь дослідження, що належить наукам, які були сформовані раніше (соціологія, психологія, антропологія, економіка тощо). Прихильники другого підходу, насамперед американські дослідники, вбачають в андрагогіці в основному прагматичне і практичне значення, рецепти поведінки дорослого учня і викладача під час навчання. Третій підхід трактує андрагогіку як досить незалежну наукову дисципліну. Ця концепція одержала широку підтримку в центральній і східній Європі. Прихильники четвертого підходу розглядають андрагогіку не просто окремо від педагогіки, а, як і педагогіку, складовою частиною інтегральної науки про навчання і освіту людини протягом всього життя.

Андрагогіка розглядається як синтез соціологічних, соціально-психологічних і психологічних знань, що дозволяє осмислити феномен «навчання дорослих» за межами традиційної системи дитячо-юнацької освіти.

Таким чином, андрагогіку визначають як:

- науку про формування людини протягом усього життя;
- науку, що пізнає й узагальнює практику освіти дорослих;
- науку, що розкриває загальні закономірності навчання дорослих;
- теорію освіти дорослих;
- науку про цілі, умови, результати і закономірності свідомої і цілеспрямованої, організованої освіти і виховання дорослих людей, а також самоосвіти і самовиховання;
- мистецтво і науку допомоги дорослим у навчанні;

- дисципліну, яка дозволяє дорослим, що готуються до соціальної професійної творчості, виховувати здатність до самостійного та відповідального мислення;

- філософію та практику освіти дорослих;
- педагогіку дорослих, науку, яка займається дослідженням проблем освіти, самоосвіти й виховання дорослих;
- допомогу дорослим у здобутті загальних та професійних знань.

Принципи навчання дорослих не є чимось зовсім протилежним дидактичним принципам педагогіки. Частково вони їх розвивають, частково корелюють із ними. Однак їх дія в конкретних умовах навчання дорослих людей має свою специфіку. На зазначених принципах повинно будуватися, і в багатьох випадках так і відбувається, навчання дорослих.

До основних завдань андрагогіки належать:

- осмислення предмету, об'єкту андрагогіки, ролі освіти в житті і діяльності дорослої людини;

- прогнозування розвитку освіти дорослих як загальноцивілізаційного процесу;

- вивчення становлення і розвитку освіти дорослих у світі і в Україні;

- розробка, опис і систематизація понятійного апарату для системи освіти дорослих;

- формування і оцінювання професійну компетентність спеціаліста;

- відбір змісту освіти і форм навчання дорослих;

- розвиток активної позиції дорослого в процесі освіти;

- розвиток диференціації та індивідуалізації навчання відповідно до соціальних і особистісних потреб дорослих;

- розвиток післябазової професійної і неформальної освіти безробітних, забезпечення психологічної підтримки, орієнтації й адаптації в нових соціально-економічних умовах;

- розвиток соціально-економічних передумов освіти людей похилого віку, інвалідів, пенсіонерів, жінок;

- вивчення досвіду зарубіжних країн в організації освіти дорослих і організація співпраці з міжнародним освітнім товариством;

- розробка нової парадигми освіти дорослих у суспільстві соціальних змін;

- створення спеціальних служб, здатних об'єднати інформаційні функції з умінням діагностувати потреби і можливості дорослих, і розробка на цій основі оптимальних «освітніх маршрутів».

Важливою умовою ефективної організації процесу навчання дорослих є створення сприятливої психологічної атмосфери навчання, яка характеризується, перш за все, взаємною повагою учасників процесу навчання, доброзичливими відносинами між ними, взаємодопомогою та співпрацею. При навчанні дорослих важливо: відмова від критики і покарань учасників процесу навчання,

забезпечення умов для вільного висловлення думок; повага до плюралізму життєвих позицій. Дорослі можуть навчатися через досвід; через спостереження і рефлексію; за допомогою абстрактної концептуалізації; шляхом активного експериментування.

Андрагогіка дозволяє ґрунтовно формулювати і реалізовувати освітні цілі дорослих людей. За її допомогою розробляються теоретичні та методологічні основи діяльності дорослих; андрагогіка розглядає освіту в контексті життєвого шляху людини, розкриває принципи, методи й засоби, за допомогою яких у житті дорослих розв'язується багато проблем.

Сучасне поле досліджень із андрагогіки охоплює: вивчення освітніх потреб різноманітних категорій і груп населення з урахуванням віку, статі, соціального статусу, рівня професійної підготовки, стану здоров'я; вивчення і моделювання напрямків, форм і функцій освітньої діяльності дорослої людини на рівні базової і додаткової професійної освіти, самоосвіти, освітнього дозвілля, просвітницької діяльності, духовного розвитку; розробку змістовно-цільового, технологічного, кадрового забезпечення системи освіти дорослих [4, с. 7]. Андрагогіка розкриває загальні закономірності навчання дорослих, досліджує найбільш загальні категорії: особливості дорослих, які навчаються; особливості процесу навчання дорослих; андрагогічну модель навчання; взаємозв'язок андрагогіки з різноманітними галузями сфери освіти; закономірності й тенденції розвитку освіти й андрагогіки. Андрагогіка – це дисципліна, яка дозволяє дорослим, що готуються до соціальної професійної творчості, виховувати здатність до самостійного та відповідального мислення, а іншій частині соціуму – усвідомлювати й реалізовувати свої права й виконувати свої обов'язки з повним розумінням завдань на сучасному етапі.

Розвиток освіти дорослих в Україні, починаючи з другої половини ХХ – початку ХХІ століття, розглядаємо в контексті її неперервності на основі гуманістичних ціннісних орієнтацій. Концепція неперервності освіти в освіті дорослих реалізується через: формування у дорослих потреби й здатності до самонавчання; доступ до будь-яких видів і типів освіти на основі індивідуальних здібностей людини; формування міждисциплінарних програм для здобуття паралельних і додаткових спеціальностей; надання дорослій людині можливостей для вільного вибору різних видів навчання: формального, неформального, інформального. Освіта дорослих вимагає не тільки відповідної теорії і практики навчання, але і спеціально підготовлених кадрів – викладачів, тьюторів і т. п.

Висновки. Таким чином, у статті показано можливість і необхідність реалізації андрагогічного підходу у неперервній професійно-педагогічній підготовці; розкрито потенціал основних положень освіти дорослих у концепції неперервної освіти.

Перспективи подальших розвідок. Запропонований аналіз далеко не вичерпний. Поза увагою залишилися актуальні на сьогодні

питання підготовки викладача-андрагога для системи неперервної професійної підготовки. Такі фахівці в подальшому можуть стати ефективним і надійним чинником реалізації андрагогічного підходу в процесі становлення і розвитку професійно-педагогічних кадрів.

Література

1. Буренко В. М. Андрагогічний підхід до професійної перепідготовки вчителя гуманітарного профілю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2005. 22 с.

2. Змеев С. И. Андрагогика: основы теории и технологии обучения взрослых. Москва: ПЕР СЭ, 2003. 208 с.

3. Протасова Н. Г. Теоретико-методичні основи функціонування післядипломної освіти педагогів в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: спец. 13.00.01 «Теорія та історія педагогіки». Київ, 1999. 433 с.

4. Сігаєва Л. Є. Підвищення кваліфікації фахівців як складова неперервної професійної освіти. *Неперервна професійна освіта* / за ред. І. А. Зязюна. Київ: Віпол, 2000. С. 319–363.